

Balys Sruoga

Giesmė apie Gediminą

Skaitmeninta iš knygos:
Balys Sruoga. Giesmė apie Gediminą. Vilnius: Vyturys, 1993.

ISBN 978-5-430-05883-8

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turinys

I.....	1
II.....	2
III.....	5
IV.....	10
V.....	12
VI.....	17
VII.....	20
VIII.....	23
IX.....	31
X.....	35
XI.....	37
XII.....	40
XIII.....	43
XIV.....	48

Gražiajam jaunimėliui

*Užsidegs nauji žvaigždynai
Vyrų ir darbų –
Kad prikelsim Gedimino
Dvasią iš kapų.*

I

Miškas ūžia, miškas gaudžia,
Tartum amžių dainą audžia,
Gilią, plačią ir galingą
Apie praeitį didingą,
Liūdinčius milžinkapius,
Apie vyrus karžygius, -
Tartum žadina lietuvių
Atgaivint senovės būvį...
Miško gaudžianti daina -
Lyg ta motinos ranka:
Tartum guodžia, tartum glosto,
Ir priglaudžia, ir sušildo,
Širdį ilgesio pripildo...
Ir atrodo - be žinios tu
Nuplaukei it debesėlis
Miško gaudžiančioj dainoj, -
Tartum sielis Nemunėlio
Mėnesienoje melsvoj.
Lyg pro sapną - tolą, gilų -
Iš tų ošiančių šakų
Lyg atgyja, lyg iškyla
Vaizdiniai laikų senų...

II

Kur dabar Neris sraunioji
Lyg sesulė vainikuota,
Tartum juosta sidabruota
Vilniaus miestą apvynioja
Ir apjuosia šydu šydais,
Mėnesienoje pražyodus,
Rūmus, bokštus ir gėlynus, –
Ten prieš šimtmečius septynis
Ošė girios ir šlamėjo, –
Pasilenkdamos nuo vėjo,
Prisiglausdamos kalnuos,
Supos saulės spinduliuos.

Ošė girios ir šlamėjo, –
Tūkstančiais aidų aidėjo.
Urzgė, lojo, vaipės, pūtės
Kaip jaunamartės laputės.
Ir vilkai kaleno danti
Po kalnyną, po pakrantę.
Nepatenkintas kaimynais
Braidė stumbras tankumynais, –
Ant šernų ir elnių pyko

Ir su meškom nesutiko, –
Lyg žolės jis jiems gailėtus,
Lyg miške jam maža vietos...
Briedis, vyras stamantrus,
Įsikvėpdams saulės, vėjo,
Keldams išdidžiai ragus,
Kaip karalius vaikštinėjo.
Ir lieknų stirnaičių rujos
Ir sparnuotos krūmuos zujo.
Ir senasis juokdarys –
Bičių genamas lokys –
Krapštės bliaudamas pakaušį,
Kad jo vilnos pasišiaušė...
O šakų žalioj skraistėj
Lyg puotoj vestuvių švaistės
Kiaunių, voverių pulkai,
Šermuonys ir vilpišiai...
Žvėrys dideli, maži,
Lepečkėjai ir liekni
Čia kaip rojuje iš seno
Beklegėdami gyveno.
Kiek pelėdų, vanagų,
Kurtinių, tetervinų
Virbių kiek, genių, oželių
Šūkalojo po girelę!

Giesmininkų margaplunksnių
Kiek čiulbėjo po paunksmę, -
Tartum kiekviena šaka
Gulė, kėlė su daina!
Tartum jūra mėlyna
Buvo Lietuva tada,
Pasinėrusi miškuos
Kaip jūrelė mėlynuos, -
Neaprėpiamai plati,
Neapsakomai graži!

III

Buvo Lietuva laisva.
Kunigaikščiai valdė ją.
Ji išaugo, išbujėjo,
Kai valdyti josios stojo
Didis vyras, kurs vadinos
Kunigaikštis Gediminas, –
Garbanotas ir taurus,
Tartum uosis stamantrus.
Gediminas!.. Vardas jojo
Tūkstantį kardų atstojo.
Priešai ir pikti kaimynai
Žino ranką Gedimino, –
Kad kaip griausmas ji smagi, –
Kad jam Lietuva brangi!

Kartą priešų didžią minią
Iš savų kraštų išginęs,
Linksmas grįžta Gediminas
Atsikvėpt miškuos tėvynės.
Su šauniais kariais savais
Joja kloniais ir kalnais.
Ir medžioja – miškas braška!

Stirnos, briedžiai, lapės, meškos, -
Aibės lekiančių žvėrių.
Klumpa, krinta nuo strėlių.
Skamba liemens ažuolų
Nuo trimitų, nuo linksmų...

Gediminas it erelis
Kleketuoja po girelę...
Tik staiga tankmėj giliai
Šakos traškančios sujunda,
Subrazda seni stuobriai,
Virpančiais aidais nudunda,
Lyg per plačią girią skrenda
Staugiantis koks debesis, -
Tai pro vyšnines pušis
Kažkoks dvyklas kalnas lenda...
Ne, ne kalnas! Tai žvėris!
Jo kakta - it jaujos durys.
Kaip bedugnė eketis
Jo paraudusi akis
Ugnimi kraujuota žiūri.
Tartum šakos šimtametės
Platūs, aštrūs jo ragai.
Ir, karių būrius pamatęs,
Ima rūstauti jisai:

Kojom drasko žemės pluta,
Aria samanas ragais;
Iš nasrų jo tykšta putos
Pakuliniais burbulais;
Baubia, kriokdamas mauroja,
Kad girelė net vaitoja.

- Tauras! Tauras! - nuaidėjo
Per plačias eiles karių.
Tauras net subaubt nespėjo,
Kaip jo šonan suzvimbėjo
Debesis šmaikščių strėlių.
Jis piestu tik atsistojo.
Ir, supratęs, kas įvyko,
Tauras visiškai supyko,
Kaip pašėlęs sumaurojo -
Ir kad liuoktels iš pušyno
Viesulu į Gediminą!
Net kariai neteko žado,
Akyse tarytum mirga:
Tauras mėto, drasko, bado
Kunigaikščio jotą žirgą.
Tartum vėtros ūžesys

Išgąsty kariai suriko:

- Kunigaikštis kur? Kur jis?

- Gediminas kur paliko?

Tauras baubė, tauras siuto,
Spjaudės putų burbulais,
Žirgą minkydams ragais.
Gediminas pats nejuto,
Kaip išskrido jis į aukštį
Virš pušaičių tartum paukštis,
Grobį vydams, suplasnojo
Ir, prie ąžuolo nukritęs
Lyg įpratęs būt' skraidyti,
Gyvas sveikas atsistojo.
Nusitvėrė šviedrią ietį.
Tartum žaibas netikėtai
Krisdamas iš debesų -
Smogė taurui tarp ragų.
Tokį gavęs tauras smūgį
Nesavu balsu sušuko, -
Ir kaip didis viksvų kūgis
Dribtelėjo ir susmuko.
Tik dabar atsikvošėjo
Žygio nustelbti kariai, -
Ir per girią nuaidėjo

Džiaugsmo pergalės garsai.
Sveikina jie Gediminą,
Ūžia tartum avilys.
Tik nelinksmas vienas jis,
Tik jis vienas nusimineš
Ir į šūkavimą jų
Taria liūdinčiu balsu:
- Tauras - kas? Žvėris - ir viskas.
Daug jų braidžioja po mišką.
Bet aš draugo netekau,
Mielą žirgą praradau:
Per tą taurą nevalyvą
Mano žirgas nebegyvas!
Čia, kur šniokščia ąžuolai,
Duobę kaskite, draugai.
Kaip bičiulį mylimiausią
Jį žemelėje priglausim:
Te per amžius ąžuolynas
Jojo atmintim dabinas...
O, sudie, sudie, žirgeli, -
Te lengva bus tau žemelė!

IV

Miškas ūžia, gaudžia, šlama,
Atsidūsta, suvaitoja, –
Ir liūliuoja, ir vilioja...
Ir padangėmis plazdena
Su nematomais sparnais
Miško supanti daina, –
Ir mana širdis su ja...
Aš svaigstu, džiaugiuos, dainuoju
Ir budėdamas sapnuoju.
Rodos, aš jaučiu, regiu
Veidą tūkstančių žmonių.
Rodos, jie pro amžių šydą
Žemę motiną išvydo,
Pasiilgę suvirpėjo
Ir lankyti jos atėjo
Nusileisdami būriais –
Lyg lengvučiais spinduliais...
Rodos, amžių praeitis
Vėl visa sušvis, atgis
Kaip girelė mėlyna,
Supdama mane daina...
Ir, klausydams tų garsų,

Rodos, pats lekiu, skrendu,
Kur pro kybančius rūkus
Iškilmingas ir rūstus
Lietuvos aušrėja rytas...
Ne! Tikrai girdžiu trimitą!
Kas čia darosi?.. Tikrai
Vis artėja jo garsai!
Jūs negirdit? Atidžiau
Paklauskite! Vis arčiau
Skamba... slenka jis int mus!
Lyg pro lekiančius rūkus
Būrį raitelių matau...
Prieky joja... štai į aikštę
Jų vadas... Kunigaikštis!
Gediminas! Jis patsai!
Prasiskleidžia štai rūkai...
Šaukia, klykia minių minios:
- Gediminas! Gediminas!
Ir trimitai iš pavėsio
Savo skardžią dainą plėšia...
Dunda, skamba ažuolynas:
- Kunigaikštis! Gediminas!

V

GEDIMINAS

Mano vyrai! Tiek prajojom,
Tiek žvėrienos primedžiojom, -
Metas mums ir atsikvėpt.
Prisitrankėm, - nēr ko slėpt, -
Ir išalkom kaip gaidžiai,
Nebelesinti seniai.

VERKELIS

Kunigaikšti, jei reikėtų
Net nakvynei rinkti vietą, -
Už šiuos kalnus ir miškus
Niekur mums geriau nebus.

GEDIMINAS

Mielas vade, tu manai,
Čia nakvoti bus gerai?
Tu pažįsti vietą šią?

VERKELIS

Ją surasčiau ir nakčia, -
Užsimerkęs rasčiau ją, -
Nes čia tėviškė mana.

GEDIMINAS

Vėl tu ką prasimanei?
Ar tu girioje gimei?

VERKELIS

Aš gimiau kuklioj troboj,
Nuo šios vietos artimoj.
Ji vadinasi Verkia i.
Aplink - girios, ežerai,
Mėlyni tokie, žali, -
Atsidžiaugt jais negali!
Tik žuvėdros ežerais
Šmėklom klykiančiom lekioja.
Tik pelėdos vakarais
Skundžias, virkauja, vaitoja.
Iš pelėdos aimanos
Kilo vardas vietos tos.
Ir, kaip gimusis Verkiuos,
Verkeliu aš vadinuos.

GEDIMINAS

Na gerai. Aš sutinku.
Vietą poilsiui renku,
Kaip tu patari, čionai.
Laužą kurkite, draugai!
Kepkit briedį, ruoškit midų –
Te jis nuovargį pagydo
Ir, sujaudinęs krūtinę,
Plėšia plačią sutartinę!

VERKELIS

Kunigaikšti, kol kariai
Briedį keps ir midų ruoš,
Meski akį apdairiai
Šioj pakalnėj ir kalnuos.
Čia iš pat dienų mažų
Aš klajojau tarp beržų,
Opšrus gainiojau, lapes
Po siūbuojančias tankmes.
Kunigaikšti, tu patsai
Daug pasauly keliavai,
Vietų daug gražių matei...
Bet gražesnę ar radai
Tu pasauly plačiame
Už gimtinę mano šią?

GEDIMINAS

Mielas vade, čia Neris
Kaip mergautinė viltis
Ritina melsvas bangas...
Bet upelis koks anas,
Kur prasimuša pro kalną,
Ažuolų šaknis skalauna
Ir pasineria Nery
Tartum motinos glėby?

VERKELIS

Kunigaikšti, tai Vilnelė.
Taip vadinasi ta upelė.
Kur ji bėga, vinguriuojas,
Ten lakštingalos būriuojas, –
Čiulba ulba, suokia gieda,
Prisiglausdamos prie žiedo,
Supdamos lopšy šakų,
Švilpia tūkstančiais balsų...

GEDIMINAS

Iš tiesų, meilingas vade,
Aš džiaugiuos, šią vietą radęs!
Tavo tėviškėj gimtoj
Atsikvėpsime puotoj, –

Te dievai dausų šalies
Mūsų džiaugsmui pavydės!
Ir kad vaišės būtų gausios –
Dvylą taurą, tą, didžiausią,
Kur, nepaisydams pavojų,
Savo rankom sumedžiojau, –
Atiduodu puotai šiai.
Pasistiprinkit, draugai!

KARIAI

Tegyvuoja, tegu žydi
Kunigaikštis mūsų didis!
Te per amžius mus gaivina
Kunigaikštis Gediminas!

VI

Kunigaikštis su kariais,
Linksmas, spindintis, šviesus,
Lyg erelis išdidus
Su šauniaisiais sakalais,
Kalno ošiančioj aikštėj
Palei laužą puotą kelia.
Laužas traška ir liepsnoja,
Žiežirbos žiupsniais lekioja
Lig nusvirusių beržų,
Lig viršūnių ažuolų.
Taurus čirška, taurus kepa...
Spirgančios taurienos kvapą, -
Maloniausiajį gardėsį, -
Ažuolų linksmam pavėsy
Jaučia, uodžia karžygiai,
Laukia kepsnio nekantriai,
Lyg jį šimtą metų ruoštu!
Bet kvapai taurienos lepūs
Sako jau, kad ji iškepus...
Mielo kepsnio gerą pluoštą

Atsirēžęs, Gediminas
Savo karžygiams dalina
Ir, prieidamas prie kario,
Kiekvienam žodelį taria.
Ir, apvaikščiojęs visus
Savo karžygius narsius,
Gediminas pirmas kelia
Sunkiąją midaus taurelę, -
Tauro ragą kaip puodynę,
Žodį tardamas auksinį:

- Mano mylimi draugai!
Stiprūs mes, linksmi nūnai.
Ir ugniakuro liepsna,
Iš degėsių šokdama,
Tai suūžčios, tai sušvis,
Tartum džiaugtų su mumis.
Jos bežiūrint, man vaidinas,
Kad ir mūsų toks likimas.
Juk likimas kareivėlio
Kaip berželio svyruonėlio:
Ir bujoji, ir žaliuojai,
Kol palūžęs susvyruoji...
Šiandie taurės mums putoja,
O koks laukia mūs rytojus?

Ar vėl lēksim sakalais
Su trimitais, su daina?
Ar pavirsim pelenais
Lyg ugniakuro vieta?
Ir prieš mus kaip margos srovės
Nutekėjo daug dienų.
Buvo žmonės. Džiaugės, kovės...
Kas beliko nūn iš jų?
Žemė? Vėjas? Tamsuma?
Ar jie jaučia mus, ar girdi?
Ar kad jaudina mums širdį –
Ir paguoda jų visa?
Nežinau... Bet dvasioj mano
Jie nemirdami gyvena.
Juos gaivindamas miniu.
Ir šią taurę aš keliu,
Kad gyventų širdyse
Mūsų protėvių dvasia
Kaip šviesa ir šilima,
Kaip ugniakuro liepsna.
Kad su protėviais kartu
Mūsų atmintis gyventų,
Ir kad joj sunkiu metu
Šilimą ir šviesą semtų
Mūsų provaikių vaikai, –
Taurę aš keliu, draugai!

VII

Ir puotauja Gediminas
Kaip dievaitis su žyniais!
Skamba, gaudžia ažuolynas,
Nuaidėdamas kalnais.
Ir su plaukiančia daina
Tartum Lietuva visa
Sulinguoja, subanguoja, –
Ta pačia daina kvėpuoja...

Saulė jau seniai nukrito.
Žemėn lenkiasi dangus.
Žvaigždės mirksi. Išsiritu
Ir mėnulis į skliautus.
Žiežirbos vis dar lekioja
Po viršūnes ažuolų,
Ir midus vis dar putoja,
Jėgą didindams balsų.

Gal kariai kaip vyturėliai
Lig pat ryto būt' čiulbėję,
Būt' puotavę, būtų šėlę,
Jeigu būt' nepastebėję,

Gediminas kaip pakilo...
Tuoį skardi daina nutilo.
Klausosi visi, kas bus.
O jis, didis ir šviesus,
Lyg trimitas žalio vario
Savo vyrams žodį taria:

- Nors puotauti malonu,
Bet mums reikia daug jėgų,
Kad tėvynė augt', žydėtų, -
Kad ranka nesuvirpėtų,
Kai it viesulas ūmus
Ginsim tėviškės laukus.
Daug dar priešų Lietuvos
Kelią mums staiga pastos.
Nežinia, su kuo rytoj
Susikibsime kovoj.
Baikim taurą ir taures...
Ruoškite palapines!

Žodį tarė. Ženklą davė
Savo vyrams kunigaikštis.
Ir kariai, linksmi dainavę,
Išsiskirstė tuoį po aikštę.

Sotūs sugulė kariai
Kaip gegužį vyturiai,
Kur stovėjo, kur kas buvo,
Galvą kur priglaust pakliuvo...

Kur daina linksmai skambėjo -
Taip tylu!.. Tik lengvas vėjas
Glosto ąžuolų šakas,
Lyg migdyt norėtų jas.
Kartais tik žirgai suprunkščia,
Paukštis koks staiga suunkščia,
Ar toli katras žvėrelis
Sapaliodams tylą skelia...
O aukštai aukštai skliautuos,
Lyg šilkinuose tinkluos,
Jaunas mėnuo vaikštinėja, -
Ir girelėj paviešėja,
Ir pasineria Nery,
Tartum prausias sūkury,
Vėl iškildams, vėl nublukdams,
Vėl žalsva šviesa pratrūkdams
Tarp linguojančių šakų,
Ant susnūdusių kalnų...

Miškas ūžia, miškas gaudžia -
Gedimino sapną audžia...

VIII

STAUGIANTIS BALSAS

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Koks čia triukšmas? Kas čia staugia?
Rodos, kažkas kažką smaugia?
Kažkam lyg gyvent įgriso...
Triukšmą kelti kas išdrįso?

STAUGIANTIS BALSAS (*arčiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Vėl tas balsas! Tas staugimas
Erzinti mane jau ima...
Kur sargybiniai kariai?
Ko nesaugo, ko nežiūri,
Kad naktibalda koksai
Tartum vilko balsą turi?..

STAUGIANTIS BALSAS (*kiek arčiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Ne! Tikrai tai vilkas staugia.
Rado mat vietelę saugią
Kaukt kariuomenės būry!
Atsidurs jisai Nery
Ar kaboti ant šakos,
Kai kareiviai jį nutvos.

STAUGIANTIS BALSAS (*vis arčiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Keista man ir nuostabu:
Niekas iš karių manų
Nesijudina iš vietos!
Miegas jų visų toks kietas?
Ar midaus per daug išgėrė,
Kad miegan taip pasinėrė?

STAUGIANTIS BALSAS (*vis garsiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Ei, sargyba! Miegant jūs?
Leidžiat staugiančius vilkus

Tartum avinus braidyti!
Jūs turėsit atsakyti!
Ka? Jūs tylit? Niekas negirdi...
Tas staugimas plėšo širdį!

STAUGIANTIS BALSAS (*vis garsiau*)
Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Ne! Klausyt nebegaliu!
Vilką suvaldyt turiu!
Ir sargybą baust reikės,
Nes kitaip – vilkai suės
Man sargybinius žioplus
Ir kareivius miegalius...

STAUGIANTIS BALSAS (*vis garsiau*)
Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Kur esu, nesuprantu?
Aš karių neberandu!
Kur jie dingo? Kur išnyko?
Vieną jie mane paliko!
Kur kareiviai? Kur žirgai?..

Niekur nieko... Aš tiktai
Vieną vienas... Bus kas bus –
Kur tas vilkas?.. O! Matau,
Prasiplėšt reiks per miškus...

STAUGIANTIS BALSAS (*vis stipriau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Kur tas vilkas?.. O! Matau!
Staugia girioj kaip pašėlęs!
Prisisėlinsiu arčiau
Ir paleisiu aš jam strėlę...
Kad paleisiu į nasrus –
Nesukaukęs net nugrius!

*Girdėti, kaip strėlė atsimuša į kažkokį geležinį
daiktą, – kartą, kitą...*

STAUGIANTIS BALSAS (*vis stipriau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Koks čia galas? Kas per monai?
Geležiniai vilko šonai?..

Leidžiau strėlę, leidžiau kitą -
Vis prie vilko šono krito,
Atsimušdama suižo -
Vilkas net neatsigrįžo!
Strėlės zvimbė, nuaidėjo -
Vilkas net nesujudėjo!
Akyse gal man vaidinas?
Vilkas - visas geležinis?!

STAUGIANTIS BALSAS (*vis stipriau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Matęs daug esu vilkų, -
Didelių, plėšrių, piktu, -
Daug medžiojęs, daug nudėjęs,
Tik nesu aš dar regėjęs
Geležinio niekada...
Sukasi galva mana!

STAUGIANTIS BALSAS (*vis galingiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Kaip klaiku! Net šiurpas ima...
Tai nepaprastas staugimas
Vilko, liūdinčio miške!
Lyg ne vienas jo balsu -
Šimtas, rodos, vilkų
Staugtų staugdami jame!

STAUGIANTIS BALSAS (*vis galingiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

O! Dabar aš suprantu!
Niekur nėra tokių vilkų!
Tai ne vilkas! Tai dvasia
Gundo, gąsdina mane!

STAUGIANTIS BALSAS (*vis galingiau*)

Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Tu, dvasia tamsių miškų,
Pasivertusi vilku,
Ko siaubingai vaidinies?
Ko tu nori iš manęs?

Tu, nežinoma dvasia,
Savo aimana baisia
Ar pagalbos tu prašai?
Rūstauji ir man grasai?

STAUGIANTIS BALSAS (*vis galingiau*)
Au au au! Au au au!

GEDIMINAS

Vis tu staugi! Vis vaitoji!
Jei esi dvasia geroji,
Tik raganiaus užkerėta, –
Tau padėsiu. Išvaduosiu
Kaip dukrelę numylėtą...
Jei pikta dvasia esi
Ir kovon mane šauki, –
Rankos saugokis manos!
Ar bijai jau tu kovos?
Ištižai? Nusigandai?
Tark, kas tu – ar bus blogai!

STAUGIANTIS BALSAS (*itin galingai*)
Au au au! Au au au!
Au au au! Au au au!
Didis trenksmas, lyg sproginimas

GEDIMINAS

Kas čia sprogo? Kas čia griūna?
Ar užrūstintas Perkūnas
Vilką staugiantį nukovė?
Ne! Tai sapnas, ne tikrovė!
Vietoj vilko geležinio
Mirksi žvaigždės rytmetinės...

IX

Gediminas pats nesavas –
Tokį sapną jis sapnavo!
Trinas, skaidrinas akis –
Gal dar vilką pamatys?
Niekur nieko. Tyli viskas –
Ir Neris, ir juodas miškas.
Tik žirgai kažkur toli
Prunkščia, žolę plėšdami,
Tik šakelė kur nulūžta,
Voverėlės paspirta,
Tik karys katras staiga
Besapnuodams atsidūsta –
Ir tylą vėl krištolinė.
Neramu tik Gediminui.
Supas kailiuose lokių,
Bet nesuveria akių:
Vis tas vilkas, tas staugimas
Lyg kartojas, lyg vaidinas, –
Kažkur slenka, kažkur grimzta...
Gediminas neberimsta.
Susirūpinęs sapnu,
Šaukias miegančių draugų.

GEDIMINAS

Kelkitės, mieli draugai,
Raudonuoja jau skliautai.
Greit saulelės skiauteris
Iš pušyno išsisiris.

VERKELIS

Kunigaikšti, labas rytas!

KARIAI

Labas rytas! Labas rytas!

GEDIMINAS

Labas rytas, labas rytas...

VERKELIS

Kunigaikšti, taip anksti
Mus iš poilsio šauki...

GEDIMINAS

Mano mylimi draugai,
Vargina mane sapnai.
Aš ir pats nebežinau,
Kokį sapną sapnavau...
Ten aikštėj, tarp ąžuolų,

Staugė vilkas geležinis.
Lyg ne vienas, lyg šimtinė
Buvo staugiančių vilkų...
Ir kad staugė, ir kad kaukė,
Aimanavo, klykė, šaukė, –
Rodės, ošianti giria
Virto aimana klaikia...
Vade, gal išaiškint moki
Mano sapną keistą toki?

VERKELIS

Aš esu tiktai karys.
Per sunkus uždavinys
Būt' man aiškinti sapnus, –
Dar nepaprastus, keistus!
Nieks iš mūsų viso būrio
Dovanos tokios neturi.

GEDIMINAS

Gaila. Gaila, kad dar tu
Neišmokai spėt sapnų.
Aš nurinti negalėsiu,
Sapno prasmę kol išpėsiu.

VERKELIS

Kunigaikšti, jau žinau!
Ten pakalnėje gyvena
Lizdeika. Žynys toks senas.
Aš pakviesiu jį tuojau:
Tarnas tas dievų, žynys,
Sapno prasmę pasakys.

GEDIMINAS

Žirgą imk ir lėk kaip vėjas.
Valios dievišką skelbėją
Atgabenk. Atkviesk. Atvesk.
Ne! Ant rankų jį atnešk!

X

Vilniaus miestas iš senovės
Vyrais ir darbais garsus.
Metų lekiančius šimtus
Tartum baltas kalnas stovi
Katedra jame šventa,
Mylinčių širdžių kurta.

Kaip klajūnai debesėliai
Metai bėgo, amžiai yrės.
Gimė žmonės, vargo, mirė
Ir išnyko kaip šešėliai,
Į naktužę slinkdami,
Ryto saulės genami.

Katedra balta stovėjo
Kaip sustojęs bėgti laikas.
Vyras, moteris ir vaikas
Virpančia širdim skubėjo
Guostis joj našta vargų,
Pasisemt naujų jėgų.

Kiek ji matė, kiek girdėjo
Ir linksmybės, ir kančios!
Tartum senos sienos jos
Ant žmonių širdžių stovėjo
Ir suaugo su jomis,
Kaip su širdgėla širdis.

Nūn lietuvių ji vilioja
Kaip gaivinanti šviesa.
Bet ir ji neamžina,
Vilniaus katedra baltoji:
Rytui brėkstant Lietuvos –
Nė žymės nebuvo jos.

Ažuolai tenai kerojos
Nuo nežinomų laikų.
Virš linguojančių šakų
Vėtros draskėsi, kvatojos...
Ir kaip pasaka sena
Ten gyveno Lizdeika.

XI

Nežinios tamsiais laikais,
Kur Verkių dabinas žalias
Ežerėlis ažuolais,
Kartą atlėkė erelis.
Kažkur girių plynioj rastą
Ažuolo viršūnės skraistėj
Lizdą nuostabų susaistė
Iš paparčių, iš dyglių,
Iš svaiginančių gėlių.
Klykė, krankė, kleketavo,
Kol paguldė naštą savo.
Kol erelis lizdą suko,
Sketeriojosi ir širdo,
Keistas balsas pasigirdo, –
Balsas kūdikio mažiuko.
Nuaidėjo per girelę
Į širdis žmonių kaimynų:
– Vaiką atnešė erelis!
– Paukštis kūdikį augina!

Išsigandę būrės žmonės,
Savo tamsią laimė spėjo:
Ar rūstybę, ar malonę
Taip keistai dievai žadėjo?..

Paukštis kūdikį augina
Tartum motina sava:
Slaugo, girdo, valgydina, –
Jis jam auga kas diena.

Paukštis klykdamas lekiojo...
Ir pasaulis sužinojo,
Kad erelis vaikui savo
Atdūsius ir kvapą gavo
Glūdumoj melsvų kalnų
Iš auksinių debesų;
Iš žvaigždžių žydraus dvelkimo
Vaikui atnešė jutimą;
Iš stygelių sidabrinių
Vaikui klausą jis nupynė;
Ir kvėpėjimą dausų
Uoslę gavo iš žiedų.
O šviesybę jo akių
Iš saulėtekių lakių,
Kur it bandą tamsią gena,

Jam erelis atgabeno.
O brangiausiajį lobyną, -
Sąžinę, kuri nežino
Baimės, nuovargio dienos
Ir teisybės sutemos,
Sunešė, širdin sukėlė
Iš motulės rūpestėlio
Ir iš ašarų našlaičių -
Ir atidavė jam kraičio...
Taip Lizdeikai prasidėjo
Kelias žemiškos buities.
Visa jautė jis, girdėjo
Ir suprato, ir regėjo,
Ir gamta nebeturėjo
Užvertos jam paslapties...

Kiek pavasarių jaunų
Į šventas dausas nuskrido,
Kol jis unksmėje dievų
Savo žemės kelią brido?
Šimtą metų, gal ir kitą,
Gal ir nieks nepasakytų...

XII

Niekas, niekas iš gyvųjų
Nebeatminė, kada
Buvo jaunas Lizdeika, -
Kad žiupsniai plaukų baltųjų
Kaip lininiai švelnūs pluoštai
Jo šviesios galvos nepuoštų.

Visuomet toksai atrodė
Lyg su baltu vainiku,
Kai paunksmėj ažuolų,
Danišką bylodams žodį,
Garbindams dievus, iš seno
Ugnį šventąją kūreno.

Garbino dievus. Žinojo
Kalbą paukščių ir žvėrių,
Lemtį ir ligas žmonių.
Jam namus miške atstojo
Žolės, šakos samanotos,
Ant trijų stiebų suklotos.

Jam namų nė nereikėjo.
Lyg erelis ant uolų,
Jis viršūnėj ažuolų
Sostus kaip lizdus turėjo, –
Lyg koksai barzdotas paukštis
Kėlės su lizdu į aukštį.

Įkopia lizdan. Ištraukia
Tošių vamzdį. Jo garsais,
Lyg midaus saldžiais lašais,
Tartum kviečia, tartum šaukia
Seno žynio atlankyti,
Jo dainos pasiklausyti.

Nuaidėdams per girelę,
Klykia verkdamas vamzdys.
Ir štai ištisas būrys
Gyvulių, žvėrių, žvėrelių
Aplink ažuolą suėjo,
Lyg žynys juos užkerėjo.

Stovi, klausosi ir tyli
Kiškiai, voverys, žalčiai,
Meškos, stirnos ir vilkai, -
Tartum jie kits kitą myli,
Tartum būt' jie sesės, broliai,
Nesipykę dar lig šiolei.

Meilės ir tiesos skelbėjas
Pučia vamzdį Lizdeika.
Ir svaigina jo daina,
Ir širdy linksmybę sėja, -
Seka pasaką senyvą,
Kad pasaulis meile gyvas!

XIII

Su naujagime aušra
Atsikėlęs Lizdeika,
Paskubom akis pratrynęs,
Iš savosios palapinės
Galvą iškiša ir žiūri,
Ar ugnis dar maisto turi, -
Per tą žvarbią gailią rasą
Ar ugnelė neužgeso?
Viskas vietoj. Tartum krūmai
Stiebiasi, šakojas dūmai,
Ir žarijos baltos žėri...
Rytmečiu senelis gėris:
Kaip ramu, kaip gera, linksma!
Ir staiga subildęs trenksmas, -
Lyg iš debesų nukritęs
Pats Perkūnas priešą kirto, -
Sujaukė ramybę ryto.
Trenksmas dundesiu pavirto, -
Lyg Perkūnas raitas joja,
Lyg po mišką dūksta vėjas...
Senis mirktelt tesuspėja -
Ir prie jo ugnies sustoja

Žirgas žvengdamas putotas.
Ant jo – vyras garbanotas.
Verkelis ant jo sėdėjo
Ir Lizdeikai taip kalbėjo:

- Sveikas, pranaše dievų!
Ne be reikalo skubu
Balto ryto brėškime,
Vėtra lėkdams pas tave...

LIZDEIKA

Sveikas, vaike. Na, žinia,
Niekas neina pas mane,
Kol nelinksta jo galva
Po gyvenimo našta...

VERKELIS

Rūstauti, žyny, gali...
Bet patsai tu supranti,
Kad karys – tai svečias žemėj.
Ne jis pats sau dalią lemia!
Šiandien čia, o ryt kaip vėjas –
Nežinia kur sukinėjas...

LIZDEIKA

Juo labiau karys privalo
Pasikliaut valia dievų, –
Neužmiršt, kol gyvas, jų
Ir nerūstint jų be galo...

VERKELIS

Žynio nēr, kuris nebartų...
Pasitrokšim kitą kartą!
O nūn – laiko mums nėra.
Ten ant kalno nusiminęs
Kunigaikštis Gediminas
Atsikėlė su aušra.
Keistą sapną jis sapnavo.
Šaukiasi pagalbos tavo.
Eit pėsčiam tau nereikės, –
Sėsk ant žirgo prie manęs.

LIZDEIKA

Aš girdėjau, kaip atjojot,
Kaip puotavot, kaip nakvojot.
Jūs, palenkdami taures,
Neprisiminėt manęs.

Neatlankēt, neatējot
Ir dievams aukų nedējot.
Jūs uždūstinot dievus.
Eiti negaliu pas jus!

VERKELIS

Ką girdžiu? Ką tu sakai!
Ar galvoj tau negerai?
Kunigaikščio neklausysi?
Prieštarauti jam išdrįsi?
Seni! Saugok, kad barzda
Nesivilkt' žeme tava...

Rankom Verkelis sumojo -
Ir barzdotas Lizdeika
Kaip atplyšdama šaka
Sutraškėjo, suvaitojo,
Lyg ore staiga pakibo -
Šast - prie Verkelio sudribo
Ir, per žirgą persisvėręs,
Žirgo karčių nusitvėrė...

Žirgo ragint nereikėjo.
Jis su dviguba našta,
Verkeliu ir Lizdeika,
Lėkė prunkšdamas, dundėjo
Į tą kalną, į tą aikštę,
Kur jų laukė kunigaikštis...

XIV

LIZDEIKA

Kunigaikšti! Sužinojau,
Kad int mus nakvot atjojai.
Su meilinga saulele
Sveikinti skubu tave...

GEDIMINAS

Ačiū, tėve. Kaip gerai,
Kad nedelsdams atvykai.
Pamatyt tave geidžiau.
Keistą sapną sapnavau.
Duosiu žirgą, duosiu kitą,
Duosiu aukso pilną saują,
Kad tiktai tu pasakytum,
Ką man sapnas pranašauja...

LIZDEIKA

Tarnas aš esu dievų.
Man nereikia dovanų
Nė valdoviškos malonės.
Int mane ateina žmonės
Pasistiprint, pasiguosti,

Ašaros gailios nušluostyt.
Aš, bestiprindamas juos,
Dievišku grožiu džiaugiuos.
Žemėj - nieko man nereikia.
Kas tave kankina, vaike?

GEDIMINAS

Keistą sapną sapnavau.
Lyg visa vilkų šimtinė
Staugė vilkas geležinis -
Au au au! Au au au!
Girios, kloniai ir kalnynai
Į tą baisųjį staugimą
Atsiliepdami vaitojo
Ir klaikius garsus nešiojo
Lig padangių, lig dausų...
Ar išpėsi sapną tu?

LIZDEIKA

Aš nespėju. Aš semiu
Išmintį iš pat dievų.
Išizvelgdams į dausas,
Paslaptis žinau visas.
Ir sapnų raktus žinau.
Geležinis vilkas tavo,

Kurs taip staugė, taip dejava,
Buvo ženklas, duotas tau.
Staugimu esi tu kviestas
Čia įkurti didžio miesto,
Sostinės visos šalies.
Per pasaulį nuskambės
Miesto vardas kaip griaustinis, –
Kaip tas vilkas geležinis
Stebins, žadins ir vilios
Palikuonis Lietuvos.
Augs galingas ir garsus
Ir per amžius tarps ir bus.

GEDIMINAS

Dėkui, pranaše dievų!
Aukso žodį dėstai tu.
Priimu dievų kvietimą.
Vietoj vilko geležinio
Ažuolų didžių pavėsy
Naują miestą aš pradėsiu.
Ir vardu skaidrios upelės,
Per tankmes kur kelią skins,
Čia čiurlenančios Vilnelės
Miestas Vilnium tevadinas.
Teišauga, išbujoja,

Mylinčius sapnus atstoja
Lietuvos dukroms, sūnums!
Te kaip saulė jis bus mums!
Tegaivins jis kaip viltis
Lietuvos vaikų širdis!

LIZDEIKA

Kaip tarei, tegu taip būna:
Tavo žodis tampa kūnu!
Tavo miestą amžinai
Sergsti, laimina dievai!

GEDIMINAS

Mes išmirsim. Amžiai slinks.
Ažuolai pavargs, sulinks.
Miestas amžiais nemarus
Lietuvos sargyboj bus!
Kol lietuviui Vilnius švies,
Kol jo meilė bus gyva, –
Amžių amžiai tesrovės:
Nemari bus Lietuva!

KARIAI

Te per amžius mus gaivina
Miestas mūsų Gedimino!

Te per amžius jo šviesa
Šviesis Lietuva visa!
Te lietuviui Vilnius bus
Meilės džiaugsmas ir dangus!